

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

© Ясинська Н.А., Кортельова А.В., 2010

Проаналізовано інвестиційну активність вітчизняних банків, виявлені особливості української банківської інвестиційної діяльності, систематизовано основні причини, що стримують інвестиційний ринок банків в Україні, визначено можливі шляхи вирішення заявленої проблеми.

Ключові слова: інвестиції, банки, кредит, статутний фонд, економічне зростання, фінансовий результат.

The investment activity of domestic banks is analyzed in the article, the features of the Ukrainian banking investment activity are discovered, main reasons which restrain banks investment market in Ukraine are systematized, possible ways to solve declared problem are identified.

Keywords: investment, banking, credit, authorized capital, economic growth, financial results.

Постановка проблеми

Економічний розвиток будь-якої країни залежить не лише від рівня розвитку сучасних технологій і техніки, рівня та тенденцій розвитку реального сектору економіки, а й великою мірою визначається ступенем розвитку банківської системи [1]. Сталий розвиток України можливий лише за умови достатніх обсягів інвестиційних ресурсів для здійснення структурних зрушень у господарському комплексі країни. Цього можна досягти через активізацію банківських установ до фінансування економіки. У зв'язку з цим першочерговим завданням державного управління є покращання інвестиційного клімату, активізація інвестиційної активності вітчизняних банків, накопичення інвестиційних ресурсів та їх концентрація в пріоритетних напрямках економіки [2]. За роки незалежності роль українських банків як інвестора національної економіки була невиправдано низькою. Частка кредитів в інвестиційну діяльність в загальному обсязі кредитів банківського сектору в економіку становила 5–23 % [3]. Сучасна ж ситуація в українській економіці диктує необхідність активізації інвестиційної діяльності, де ключову роль мають виконувати банки як посередники в акумулюванні та перерозподілі тимчасово вільних коштів. Тому стан та проблеми розвитку інвестиційної діяльності банків в Україні набуває підвищеної актуальності та значущості. Тенденції, що намітилися сьогодні в інвестиційній діяльності банків, вимагають розроблення нових інноваційних технологій, підходів, методів для її фінансування, які мають відповідати економічним можливостям України та стратегічним векторам її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченню проблем і перспектив розвитку банківської інвестиційної діяльності, інвестиційного потенціалу банківської системи України, взаємозалежності розвитку банківського сектору та інвестиційної діяльності, аналізу діяльності банків у сфері фінансових інвестицій присвятили свої праці такі науковці, як: П.В. Матвієнко [2], А.С. Криклій [5], О.Р. Галько [6], М.О. Руденко [4], Л.С. Васюренко [1], Б.Л. Луців [3; 7], О.В. Береславська та ін. Проте сьогодні, коли світова фінансова криза викликала істотні зміни в економіці країни, виникли нові проблеми в розвитку економічної ситуації та інвестиційної діяльності. Отже, питання стосовно інвестиційної діяльності вітчизняних банків потребують уточнення з метою визначення шляхів покращання інвестиційної активності вітчизняних банків, взаємної та ефективної роботи бюджетної системи, виробничого та банківського секторів.

Постановка цілей

Мета роботи – оцінити інвестиційну активність вітчизняних банків, виявити проблеми та перспективи розвитку та визначити пропозиції щодо підвищення інвестиційної активності українських банків.

Виклад основного матеріалу

Основою стабільності економічної системи держави є банки. Банківська система України здатна забезпечити значний обсяг інвестиційних ресурсів, яких потребує вітчизняна економіка на сучасному етапі розвитку [4]. Інвестиційна діяльність банків та економічне зростання – це два взаємопов'язані процеси. Економічне зростання значною мірою залежить від здійснення банками інвестицій, і навпаки [5]. Тож проаналізуємо ситуацію, яка характеризує сучасний стан інвестиційної діяльності банків в Україні.

Станом на 01.09.2009 р. кредитно-інвестиційний портфель банків становив близько 654218 млн. грн., при цьому найбільшу частку в ньому посіли кредити юридичним особам (55 %), частка інвестицій у цінні папери залишається низькою (5 %) [10]. За регіональними даними потреби областей України в інвестиціях за видами економічної діяльності у період з 2008 по 2012 роки становлять 1059,5 млрд. грн. Найбільших інвестиційних ресурсів потребує промисловість України. За цей період потреби в інвестиціях у цій сфері становлять 33,4 % від загального обсягу. Значне збільшення потреб в інвестиціях спостерігається у таких

важливих сферах, як діяльність транспорту і зв'язку, торгівля (15,2 %); ремонт автомобілів, побутових приладів, предметів особистого вжитку (9,6 %). Також інвестиційних ресурсів потребує будівництво, а саме: 14 % від загальної суми потреб по країні. Ще одна важлива галузь, в якій відчувається дефіцит інвестиційних ресурсів, – це агропромисловий комплекс [11].

Особливістю української банківської інвестиційної діяльності є те, що банки у своїй більшості дуже слабо інвестують реальний сектор економіки, що значною мірою зумовлено відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак – високими кредитними ризиками. В Україні тривалий час (1995–1999 рр.) банки під час формування портфеля цінних паперів найбільше вкладень здійснювали в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Тобто заради швидких і гарантованих доходів банки надавали перевагу не прямому фінансуванню економіки, а інвестуванню кредитних ресурсів у гарантовані державою цінні папери: ОВДП, інші цінні папери з високим рівнем надійності, що рефінансуються. Це призвело до того, що обсяг кредитів, здійснених в економіку, був значно меншим від коштів, вкладених в ОВДП [4]. Лише з 2000 року почались помітні зрушення в сфері кредитування підприємств. Проте, за даними НБУ, частка інвестиційних кредитів є ще низькою. Протягом 1998–2007 рр. банки переважно надавали кредити у поточну діяльність, частка яких коливалась у межах 80–90 %, а частка кредитів в інвестиційну діяльність за цей самий період перебувала на рівні 5–10 %. При цьому 80 % кредитів надавалися суб'єктам господарювання, 15 % – були у структурі інвестиційних кредитів населенню [13].

Проблемою, яка створює перешкоди на шляху активізації банківської діяльності в інвестиційному процесі, є низька капіталізація банківської системи загалом, а також існування значної кількості дрібних банків. Ситуація склалася так, що у 2008 році групі найбільших банків України належали активи на суму близько 630 млрд. грн.: на 18 банків першої групи припадає 70 % від активів банківської системи, а на 120 малих банків четвертої групи – 8 %. Лише 10 % банківських установ контролюють 65 % від усіх активів банківської системи країни, і саме ці учасники інвестиційного процесу можуть займатись інвестиційною діяльністю і здійснювати інвестиційне кредитування економіки. Малі банки, яких понад 60 %, володіють менше ніж 10 % активів. Таке розпорощення банківського капіталу спричиняє концентрацію й монопольне право окремих банківських структур розпоряджатися кредитними ресурсами і фактично унеможлиблює реалізацію великих довгострокових інноваційних проектів, які потребують великих інвестицій [7].

У період з 2005 до 2009 рр. спостерігається стійке зростання обсягів активів банківської системи, проте станом на 01.01.2010 р. відбулось зменшення цього показника на 45,8 млрд. грн. порівняно з попереднім роком (рис. 1). Воно відбулося насамперед за рахунок скорочення обсягів кредитних операцій, частка яких становить 79,2 % від усіх активів. У структурі кредитного портфеля значно збільшилась частка проблемних кредитів – у 3,88 раза, що значною мірою вплинуло на фінансовий результат банків.

Власний капітал банківської системи України порівняно з 2009 р. збільшився на 4,1 млрд. грн. і на 01.01.2010 р. становив 115,2 млрд. грн. (рис. 2). Слід зазначити, що збільшення обсягу статутного капіталу банків з початку року становило 36,7 млрд. грн. (44,6 %) [12].

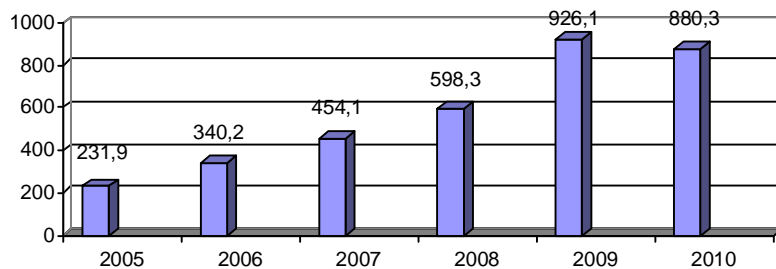

Рис. 1. Динаміка активів банківської системи станом на 01.01 кожного року (млрд. грн.)

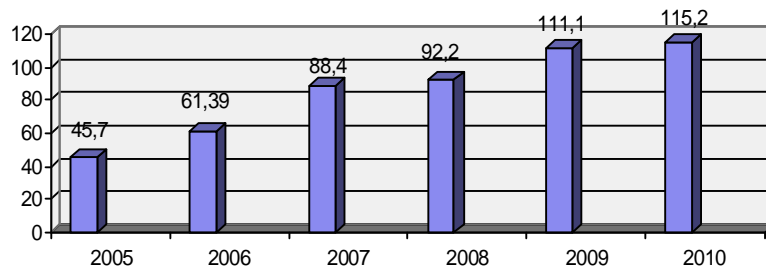

Рис. 2. Динаміка власного капіталу банківської системи станом на 01.01 кожного року (млрд. грн.)

Незважаючи на позитивну динаміку, потужність українських банків ще не є достатньою: у більшості з них статутний фонд не перевищує 10 млн. євро (найбільшою групою банків, а саме – 65, є банки зі сплаченим статутним капіталом від 5 до 10 млн. євро), у половини – менший, ніж 5 млн.

Отже, така динаміка показників діяльності банківської системи дає підстави припустити, що інвестиційний потенціал вітчизняних банків здатний задовольнити потреби реального сектору економіки, проте існуючі ризики стримують інвестиційну активність, що, своєю чергою, потребує розроблення ефективної державної політики у цій сфері.

На відміну від корпоративного інвестування специфіка банківської інвестиційної діяльності великою мірою зумовлена характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Сьогодні банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує їхню інвестиційну діяльність. Сьогодні більшість банків не має у своєму розпорядженні достатньої власної бази для великих і надійних позичкових операцій інвестиційного характеру [7]. Економічне зростання потребує відповідного рівня ресурсів банківської системи, проте її еволюційний розвиток не зможе забезпечити потрібних обсягів банківського капіталу, а залучення значного зарубіжного капіталу призведе до втрати економічної незалежності. Проблема полягає у тому, щоб знайти ресурси в національній економічній системі, які за обсягом і ціною відповідатимуть поставленим завданням.

Аналіз банківського інвестиційного ринку свідчить про його повільну активізацію. Під час дослідження систематизовано основні причини, що стримують інвестиційний ринок банків в Україні. До них належать:

- короткостроковий характер ресурсної бази банків;
- неплатоспроможність більшості позичальників, відсутність гарантій повернення ними кредитів та ліквідної застави;
- поглинання українських банків іноземним капіталом, що призводить до втрати економічної незалежності;
- втрата довіри населення та підприємців до українських банків, що пов'язано з подіями загострення економічної кризи в Україні та світі;
- високий рівень внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ризиків, які не готові взяти на себе банки;
- високі відсоткові ставки за кредитами;
- відсутність дієвого механізму стимулювання з боку держави.

З метою активізації інвестиційної діяльності банків держава має забезпечити, по-перше, можливість накопичення банками необхідних коштів; по-друге, розділити з ними ризик інвестиційної діяльності, зумовлений економічним становищем країни; по-третє, сприяти підвищенню прибутковості інвестиційної діяльності. Як свідчить практика, для того, щоб працювали інвестиції, банки повинні володіти дешевими ресурсами, які перерозподіляються від імені держави. За таких обставин актуальним є створення спеціалізованих інвестиційних банків на основі державних ресурсів, але за принципом роботи комерційних. Зарубіжний досвід може бути прийнятий в Україні за умови його вивчення та пристосування до української специфіки розвитку ринку та ведення банківського інвестиційного бізнесу в таких напрямках [8]:

- розроблення моделі організації роботи комерційних банків на ринку цінних паперів;
- надання інвестиційних послуг у межах фінансових супермаркетів та розвиток інвестиційних банків;
- інвестування банківських фінансових ресурсів у сектор малого та середнього бізнесу виробничої сфери.

Отже, враховуючи вищезазначене, актуальним завданням державного управління є створення ефективного трикутника «держава – банки – виробництво», який забезпечив би мобілізацію і спрямування українських фінансових ресурсів на інвестиційні потреби виробника і захищав законні права кредитора. З цією метою необхідно здійснити багато першочергових заходів:

- розробити ефективну програму стримування інфляції в допустимій нормі шляхом запровадження додаткових ринкових інструментів регулювання грошової маси;
- розробити дієву стратегію підтримки банківських установ в умовах фінансової нестабільності та ввести спрощені механізми підтримки ліквідності банків;
- розробити стратегію щодо стимулювання зацікавленості власників вітчизняних капіталів та учасників фінансового ринку в інвестуванні національного банківського сектору [9];
- припинити практику фінансування дефіциту бюджету шляхом вкладення коштів, мобілізованих у сфері матеріального виробництва, в операції на первинному ринку ОВДП;
- запровадити правові, економічні та організаційні механізми формування земельного ринку і іпотечного кредитування під заставу землі з метою поліпшення інвестиційного клімату в агропромисловому комплексі (АПК) та підвищенні його ефективності [2];
- розробити та впровадити стимулювальний податковий механізм із урахуванням пріоритетності напрямків кредитування;
- реалізувати закон щодо захисту прав національних інвесторів, яким надати чіткі переваги перед іноземними кредиторами.

Висновки

Отже, рушійною силою соціально-економічного розвитку є взаємодія усіх сторін інвестиційного процесу. З одного боку, банківська система зацікавлена в розвитку економіки, постійному відновленні і постійному нарощуванні виробничого потенціалу, що неможливо без значних інвестицій. З іншого, – кожен банк зацікавлений в отриманні прибутку і мінімізації ризиків, що є причиною низької інвестиційної

активності. З метою вирішення цієї суперечності щодо активного залучення банківських ресурсів для досягнення основної мети – розвитку економіки і підвищення її ефективності – актуальною проблемою держави є вирішення таких основних завдань: сприяння та часткове формування конкурентоспроможного ринку інвестиційних банківських ресурсів, стимулювання створення кредитними установами достатнього для здійснення інвестування власного капіталу і забезпечення його збереженості; забезпечення зниження ризику в інвестиційній діяльності; забезпечення дохідності коштів.

Тому, враховуючи вищевикладене, зазначимо: для того, щоб покращити інвестиційний клімат та забезпечити подальший розвиток інвестиційної діяльності банків в Україні, необхідна обґрунтована державна інвестиційна політика, спрямована на перетворення вітчизняних банків в активних інвесторів української економіки, яка забезпечить усунення інвестиційного «голоду» в Україні та мобілізацію достатніх обсягів інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки.

Перспективи подальших досліджень

У цьому контексті актуальними для перспективного наукового пошуку є порівняльний аналіз фінансового забезпечення кредитними ресурсами в різних державах і визначення пріоритетів адаптації зарубіжного досвіду до реальних умов України.

1. Васюренко Л.С. *Взаємозалежність розвитку банківського сектору та інвестиційної діяльності в Україні* / Л.С. Васюренко // *Банківська справа*.–2007.–№1.–С.25–28. 2. Матвієнко П.В. *Формування інвестиційного потенціалу вітчизняних банків* / П.В. Матвієнко // *Економіка та держава*.–2007.–№4.–С.51–54. 3. Луців Б.Л. *Банківська діяльність у сфері інвестицій: навч. посіб.* – Тернопіль: Економічна думка, Картблани, 2001. – 320 с. 4. Руденко М.О. *Аналіз діяльності банків України у сфері фінансових інвестицій* / М.О. Руденко // *Регіональна економіка* – 2008. – №4 – С.119–124. 5. Криклій А.С. *Сучасний стан та особливості діяльності вітчизняних банків в інвестиційній сфері* / А.С. Криклій // *Економіка та держава*. – 2008. – №6. – С.6–9. 6. Галько О.Р. *Тенденції розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні* / О.Р. Галько // *Регіональна економіка*. – 2007. – №1. – С.197–199. 7. Луців Б.Л. *Інвестиційний потенціал банківської системи України* / Б.Л. Луців, Т.Б. Стечишин // *Фінанси України*. – 2009. – №9. – С.67–77. 8. Глуценко С.В. *Інвестиційні послуги банків: зарубіжна практика та українські перспективи* / С.В. Глуценко // *Фінанси України*. – 2007. – №5. – С.96–102. 9. Боровікова М. *Інвестиційна діяльність і капіталізація комерційних банків у період дестабілізації економіки України* / М. Боровікова // *Вісник КНТЕУ*.–2009. – №4. – С.18–24. 10. *Асоціація українських банків [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.aub.com.ua*. 11. Данилишин Б. *Інвестиційні очікування в Україні у 2009 році [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/Article/1490851.html*. 12. *Все о строительстве в Украине [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ibud.ua/?cat=news&it=8672>*. 13. *Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.bank.gov.ua*.

УДК 339.01

В.М. Ячменьова, З.О. Османова

Національна академія природоохоронного та курортного будівництва, м. Сімферополь

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ “АДАПТАЦІЯ” ТА “АДАПТИВНІСТЬ”

© Ячменьова В.М., Османова З.О., 2010

Розкрито сутність понять “адаптація” і “адаптивність”; виявлено ідентичність і відмінність між цими поняттями; сформульовано визначення адаптації і адаптивності у межах об’єкта дослідження — соціально-економічної системи на мезорівні.

Ключові слова: адаптація, адаптивність, соціально-економічна система.

Essence of notions of “adaptation” and “adaptiveness” is exposed in the article; there are also revealed their similarities and distinctions; definitions of adaptation and adaptiveness are formulated within the framework of the research object — socio-economic system on mezolevel.

Keywords: adaptation, adaptiveness, socio-economic system.

Постановка проблеми

Економічні відносини початку ХХІ ст. характеризуються прискоренням ринкових змін, що висувають зовсім інші, нові вимоги до усіх суб’єктів господарювання як в Україні, так і за кордоном. Це результат переходу від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової, що виявився доволі складним процесом, і до якого більшість суб’єктів господарювання зовсім не були готовими. Сьогодні ринкові зміни відбуваються доволі динамічно, що значно підвищує невизначеність і тим самим сприяє виникненню загрози. У таких умовах ефективність функціонування соціально-економічних систем, а саме – підприємств,